

25. ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

SALVADOR CARDÚS

1. EL MARC COMUNICATIU

Si en algun terreny s'han produït canvis que hagin modificat profundament el paisatge cultural del país, aquest és el dels mitjans de comunicació.

Amb tot, el desert de mitjans en català, que provocà el franquisme (i que a partir dels anys setanta comença a modificar-se), encara marca d'una forma determinant la situació actual. El setembre de 1963, la difusió del «*Festival de la Canción Mediterránea*» a la televisió espanyola va permetre escoltar per primer cop d'una manera massiva una cançó en català, interpretada per Raimon i Salomé. El seu triomf havia de tenir importants repercussions d'ordre socio-polític. Eren aquella mena de fets aïllats que «donaven moral», enmig d'un panorama francament desesperançador.

Tímidament, i a hores intempestives, començaren algunes emissions televisives en català: l'octubre de 1964 fou presentada *La ferida lluminosa*, de Josep Maria de Sagarra; i progressivament s'arribà a una programació continuada a principis dels setanta, amb el cèlebre i excepcional programa *Giravolt* (des de l'abril de 1973, encara que no va tenir caràcter setmanal fins al 1977) i les cent primeres emissions de *Teatre Català* el mateix any 1973.

Pel que fa a la ràdio, fins a l'aparició el desembre de 1976 de *Ràdio 4*, el català —de llengua i de continguts— era un fet aïllat i excepcional, encara que prou meritori com perquè siguin recordades i reconegudes iniciatives de tanta repercussió, dins els límits obvis, com el programa *Ràdio Scope* de Salvador Escamilla a Ràdio Barcelona.

Tot i el seu pes relatiu i limitat —com en tota empresa resistencial—, no es pot oblidar l'espai que

ha ocupat la premsa comarcal i local, que durant molts anys significà un dels pocs camins alternatius a la informació oficial, malgrat les moltes traves administratives i de censura, i que encara avui dibuixa un model català original de premsa descentralitzada.

L'abril de l'any 1976 apareixia el llargament esperat **primer diari en català** després de la dictadura, l'*Avui*.

Tanmateix, la situació és encara tan desigual en qualsevol dels tres mitjans esmentats, que els textos de denúncia i manifestos habituals dels primers anys del post-franquisme encara mantenen la seva actualitat.

A més, i recordant allò que afirmava el «*Manifest*» de l'àmbit de Mitjans de Comunicació del **Congrés de Cultura Catalana** (1977), en el sentit que la repressió soferta era doble, idiomàtica i de continguts, hauríem de dir que aquests mitjans, fins i tot quan ja s'expressen en català, no adopten pas sempre una perspectiva catalana en els continguts.

Tanmateix, la reflexió sobre el paper dels mitjans de comunicació ha avançat prou en el pla de l'anàlisi teòrica, com per transcendir la simple reivindicació idiomàtica i de continguts dels anys setanta.

Actualment, el problema ha quedat plantejat en els termes de la necessitat de disposar d'un **espai comunicacional** propi, que faci front a les noves formes de dependència cultural que traspassen les fronteres polítiques tradicionals. És imprescindible, en aquest punt, referir-se als treballs de Josep Gifreu, i en especial a la seva contribució a les *Segones reflexions crítiques sobre la cultura catalana*, celebrades la tardor de 1986. Segons GIFREU, les «*noves tecnologies de la informació i la comunicació*», i les «*societats transnacionals*» que les controlen, qüestionen la mateixa sobirania dels estats, i la seva influència i control són

decisius sobre una cultura en crisi, fins al punt que són elles les qui remodelen o mantenen, avui, el nou ordre mundial.

El diagnòstic de la situació catalana s'inscriu doncs en el marc d'una doble dependència, que afegeix a la colonització permanent dels models culturals nord-americans els propis de la colonització espanyola i de la francesa al nord. I el cas és que el pacte democràtic, que recolza en la Constitució espanyola del 1978 i l'Estatut del 1979, no afegeix cap element de ruptura en aquesta situació de dependència respecte de l'espai comunicatiu «nacional» espanyol.

L'acceptació d'aquest plantejament de la qüestió porta a formular una obvietat: per al manteniment d'una cultura nacional, cal el reconeixement d'uns nivells mínims de sobirania, que li atorguin, entre d'altres, el control d'un espai de comunicació propi. En el cas català, és evident que la definició d'aquest espai adquiriria una força superior si integrés la totalitat dels territoris de parla catalana, d'una manera clara i explícita, tot i que la dinàmica dels fets i la voluntat explícita dels ciutadans sembla que ja hi porta, malgrat les indecisions polítiques en aquest sentit. Cal recordar, per exemple, el procés popular que es va desencadenar a tots els territoris catalans, inclosos els de dependència francesa, per aconseguir la captació de les emissions de TV3, amb aportacions econòmiques realment importants tant d'origen privat com municipal.

2. LA PREMSA DIÀRIA

Anant a les anàlisis concretes, ja havíem dit que fins l'any 1976 no tornà a aparèixer un diari en català. L'experiència va néixer envoltada de dificultats polítiques, no vençudes fins llavors, malgrat un notable suport popular tant econòmic a base d'unes «participacions», com amb subscripcions, i amb un fons d'art considerable que servia de patrimoni de garantia. Josep Faulí, el seu primer director, definia l'*Avui* uns mesos abans de sortir com a diari «català, en català, de molts, d'informació i opinió, de diàleg, i diari-test» que avaluarà la capacitat de professionals i lectors que hi participessin. El naixement del diari era qualificat de «gran acte de fe col·lectiva» (*Serra d'Or*, febrer de 1976).

De llavors ençà, la premsa diària a Catalunya s'ha caracteritzat sobretot per la inestabilitat de l'oferta. Des de 1978 han aparegut o reaparegut al mercat 14 diaris, i 17 han deixat de sortir (*Taula 25.1*).

El cas és que només *La Vanguardia* i *El Mundo*

Deportivo són diaris que han resistit, sense interrupcions, des d'abans del 1939.

D'altra banda, dels diaris nascuts sota el franquisme —l'anomenada «prensa del Movimiento»— només n'han sobreviscut de fora de Barcelona, després de ser privatitzats a conseqüència de la desaparició del «Movimiento» l'any 1977.

La permanent reconversió que ha caracteritzat el panorama català ha suposat una adaptació a models més competitiu, en una situació de lliure mercat. Aquesta readaptació, a més, s'ha hagut de fer en unes circumstàncies de mercat desfavorables pel que fa a la difusió. Entre 1978 i 1985, la venda de diaris reula aproximadament un 5% (*Taula 25.2*), xifra que es transforma en un 13,5% si es té en compte, a més, la penetració important al mercat català de premsa editada fonamentalment a Madrid (*Taula 25.3*).

Aquestes dades fan avinent el baix índex de lectura de premsa diària a Catalunya en relació amb d'altres països europeus: 225 exemplars per mil habitants a Bèlgica, 200 a França, 350 a l'Alemanya federal, 400 al Regne Unit i Suïssa, i més de 500 a Suècia, mentre a Catalunya ens acostem als 100. A la resta de l'estat espanyol, la taxa no arriba a 75 (*Gràfic 25.1*: dades relatives, no a l'índex de lectura, sinó al tiratge).

Amb tot, és convenient no precipitar-se a fer massa comparacions entre unes taxes que simplifiquen abusivament l'especificitat de cada situació, i que tracten els diversos models de premsa com un de sol.

3. LA PREMSA COMARCAL

El model català de premsa ha destacat de fa anys pel pes importantíssim de la premsa comarcal.

Sota l'aixopluc de l'església primer, i amb el relatiu optimisme que creà la «*Llei Fraga*» de 1966, la situació de la premsa comarcal a finals dels setanta era prou reeixida. Així, els darrers anys de franquisme havien suposat (segons una anàlisi que publicava Josep FAULÍ l'abril de 1975 a *Serra D'Or*) l'aparició de noves formes jurídiques de caràcter empresarial (*Recull*, *Gorg*, *Presència*), una major presència del català, una notable normalitat temàtica (*Presència*, *Canigó*, *Oriflama*), i una bona varietat de models (des de la vàlua intel·lectual de la *Revista del Centre de Lectura de Reus*, al dinamisme combatiu d'*Olot Misión*, i les revistes juvenils com *Cavall Fort* i *Tretzevents*, per exemple).

Però és a finals dels setanta quan es produeix una

Taula 25.1
ALTES I BAIXES A LA PREMSA DIÀRIA
Moviment de diaris en el període 1978-1988

	<i>Alta</i>	<i>Baixa</i>	<i>Idioma</i>
4-2-4		1979	espanyol
ABC	1986	1986	espanyol
Catalunya-Express		1979	espanyol
Catalunya Sud	1986	1988	espanyol
Diario de Barcelona		1984	espanyol
Diari de Barcelona	1987		català
Dicen		1985	espanyol
El Correo Catalán		1985	espanyol
El Día de Catalunya	1987	1988	espanyol
El Maresme	1983	1983	català
El Noticiero Universal		1985	espanyol
El País (ed. Barcelona)	1982		espanyol
El Periódico de Catalunya	1978		espanyol
El Pla de Bages	1982	1982	bilingüe
La Prensa		1979	espanyol
La Veu de la Ciutat	1981	1981	bilingüe
Manresa-Gazeta de Manresa		1982	espanyol
Mundo Diario		1980	espanyol
Punt Diari	1979		català
Record	1986	1986	espanyol
Regió 7	1978		català
Segre	1982		espanyol
Solidaridad Nacional		1979	espanyol
Sport	1979		espanyol
TOTAL	14	17	

Font: Jaume Guillaumet, *La premsa a Catalunya*. Diputació de Barcelona, 1988, actualitzada amb dades pròpies.

Taula 25.2
DIFUSIÓ DE LA PREMSA DIÀRIA
Evolució de les difusions superiors a 10.000 exemplars (1978-1986)

	1978	1982	1986
Avui	37.649	39.270	40.232
Dicen	46.109	34.570	—
El Correo Catalán	44.093	32.851	—
El Mundo Deportivo	51.253	40.916	50.046
El Noticiero Universal	45.583	38.252	—
El País (ed. Barcelona)	—	20.525	53.303
El Periódico	—	112.018	150.912
La Vanguardia	182.531	195.850	194.553
Mundo Diario	50.476	—	—
Punt Diari	3.000	9.600	10.878
Sport	—	44.161	51.134

Font: Elaboració pròpia a partir de Josep Gifreu, *Comunicació, llengua i cultura a Catalunya: Horitzó 1990*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1986, del *Boletín OJD* 1987, i de *La premsa a Catalunya els anys vuitanta*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988.

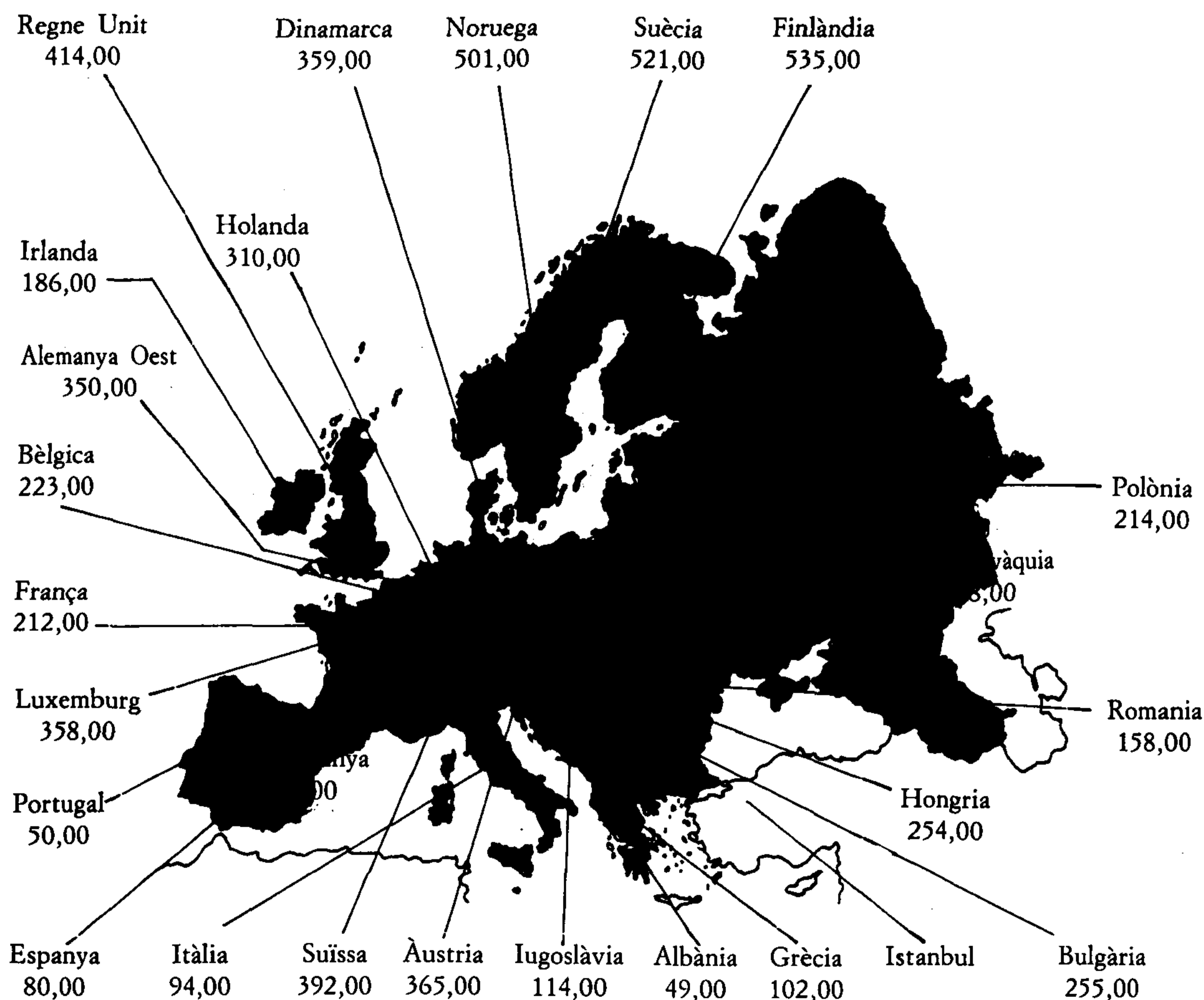
Taula 25.3
DIFUSIÓ DE PREMSA DIÀRIA CATALANA I ESPANYOLA
 Comparació de la difusió a Catalunya, i creixements relatius (1978-1985)

	1978		1985		Increment
Diaris catalans	565.195	95 %	488.550	86 %	-14 %
Diaris no catalans ¹	29.255	5 %	78.427	14 %	+168 %
Total de diaris	594.450		566.977		-5 %
D'informació general			417.029	74 %	
Esportius			101.664	18 %	
Comarcals			45.568	8 %	
Altres			2.716		

1. S'inclou l'edició de *El País* a Barcelona com a no catalana.

Font: Jaume Guillaumet, *La premsa a Catalunya*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 1988, Josep Gifreu, *Anàlisi*, 1 (4-203), i elaboració pròpia.

Gràfic 25.1
PREMSA DIÀRIA A EUROPA
 Tiratge per 1.000 hab. (1984)

Font: Resum estadístic de la UNESCO. 1986.

nova reorientació, que suposarà la desaparició de les darreres traves polítiques i una certa eufòria normalitzadora.

Els darrers deu anys destaquen per l'aparició dels primers diaris comarcals en català: *Regió 7* de Manresa (1978) (actualment, amb quatre edicions setmanals), el *Punt Diari* de Girona (1979) i, encara que només tingui una periodicitat bisetmanal, *El 9 Nou* de Vic (1978).

Si, a més, contemplem la premsa comarcal en el seu conjunt, tan sols en el període 1976-1979 apareixen 27 noves publicacions, tot i que 10 no arribaran a mantenir-se.

Segons Jaume GUILLAMET (1983, p. 157 i ss.), és precisament al voltant d'aquests anys que es produeix un gran canvi a la premsa comarcal. Els nous principis democràtics, l'augment del nombre de publicacions, l'accés a la creació de nous mitjans de sectors fins llavors marginats, la privatització de la premsa del «*Movimiento*», algunes inversions de capital privat i una certa normalització lingüística, serien els trets bàsics d'aquesta transformació.

Pel que fa a la difusió d'aquest tipus de publicacions, l'augment de vendes s'acosta al 20 %, amb només un 10 % d'increment dels títols (Taula 25.4).

4. LA PREMSA JUVENIL

La premsa juvenil, que havia tingut una bona tradició abans del 1939, retornà al país el 1961 amb *Cavall Fort*, sota la protecció del bisbat de Vic. Dos anys més tard apareixia l'*Infantil-Tretzevents*, i el març de 1978, la revista *Rodamón*. Més endavant,

i al País Valencià, es fa la revista *Camacuc* des de 1984.

Però amb l'excepció de *Camacuc*, l'única revista que es distribueix a quiosc, el panorama de la premsa juvenil sembla força encallat, i no pas pel que fa a la millora de la qualitat i la renovació de les mateixes revistes, sinó sobretot en relació a la difusió, a causa de la limitació del mercat. En aquest sentit, i malgrat els intents diversos, no han aconseguit ser normalment als quioscos del país, i es distribueixen gràcies a les subscripcions fidels dels seus lectors, que, això sí, els permeten sobreviure sense ajuts institucionals.

Les tirades mitjanes de cadascuna de les publicacions van des dels 5.000 exemplars de *Camacuc* i els 8.000 de *Rodamón*, fins als 10.000 de *Tretzevents* i els 30.000 de *Cavall Fort*.

5. LES REVISTES ESPECIALITZADES

Una tendència fonamental del darrer decenni ha estat la d'anar cobrint eficaçment tots els camps especialitzats amb revistes pròpies del país.

Efectivament, revistes de pensament, *magazines* d'informació general, publicacions de tipus professional, d'informació religiosa, etc., han anat sortint al carrer amb sort diversa.

A part de les revistes que es publiquen a Catalunya, però que són de llengua i abast espanyol, caldria destacar per la seva importància algunes d'aquestes experiències que han nascut en el darrer decenni, aproximadament, i al marge de les revistes ja consolidades de fa més anys (com ara *Serra d'Or*, *Qües-*

Taula 25.4
DIFUSIÓ DE LA PREMSA COMARCAL
Variació segons el tipus de publicacions (1979-1986)

	1979		1986	
	Núm.	Difusió	Núm.	Difusió
Diaris	8	41.641	10	65.254
Periòdics	39	93.200	37	108.874
Revistes	154	109.670	174	122.360
TOTAL	201	246.985	221	289.238

Font: Jaume Guíllamet, *La premsa comarcal*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983, i *La premsa a Catalunya*, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1988.

tions de Vida Cristiana, etc.): la Taula 25.5 n'és un resum gràfic.

A més, encara caldria tenir present la gran quantitat de revistes universitàries de tipus acadèmic (*Enrahonar*, *Anàlisi*...), i les publicades per l'administració pública (*Arrel* —1981—, *Cultura* —1987—, *Barcelona. Metròpolis mediterrània* —1986—...) que farien una llista inacabable.

6. LA RÀDIO

L'evolució del fet radiofònic a Catalunya ha estat marcat per tres trets fonamentals.

D'una banda, els canvis que s'han anat produint en el mercat radiofònic espanyol, amb l'aparició de noves emissores (*Antena 3*), i els processos de concentració, crisi o canvi de control en el cas d'altres emissores d'abast estatal (el cas de la *Ser*, a mans

de l'empresa Prisa), sempre sota el signe de la lluita pel control ideològic i de la competitivitat empresarial.

En segon lloc, la presència d'emissores públiques en català, de les quals *Ràdio 4*, de la RNE, fou la primera el desembre de 1976, però que tingué la seva continuïtat el juny de 1983 amb l'inici de les emissions de *Catalunya Ràdio*, l'abril de 1984 amb la *Ràdio Associació de Catalunya*, i el maig de 1987 amb l'emissora especialitzada en música clàssica i contemporània *Catalunya Música*. Amb menys èxit d'audiència, però amb una certa implantació comarcal, també des de l'any 1984, *Cadena 13* agrupa fins a 16 estacions radiofòniques el 1988, d'arreu del país, de propietat privada, de caràcter comercial i com totes les anteriors, en FM (*Gràfic 25.2*).

Finalment, el tercer tret important d'aquesta evolució ha estat el fenomen de les ràdios municipals, un model català tan específic i diferenciat com el de la mateixa premsa comarcal. Des que l'any 1979

Taula 25.5
REVISTES ESPECIALITZADES APAREGUDES EN EL PERÍODE 1977-1988
Altes i baixes d'algunes revistes especialitzades

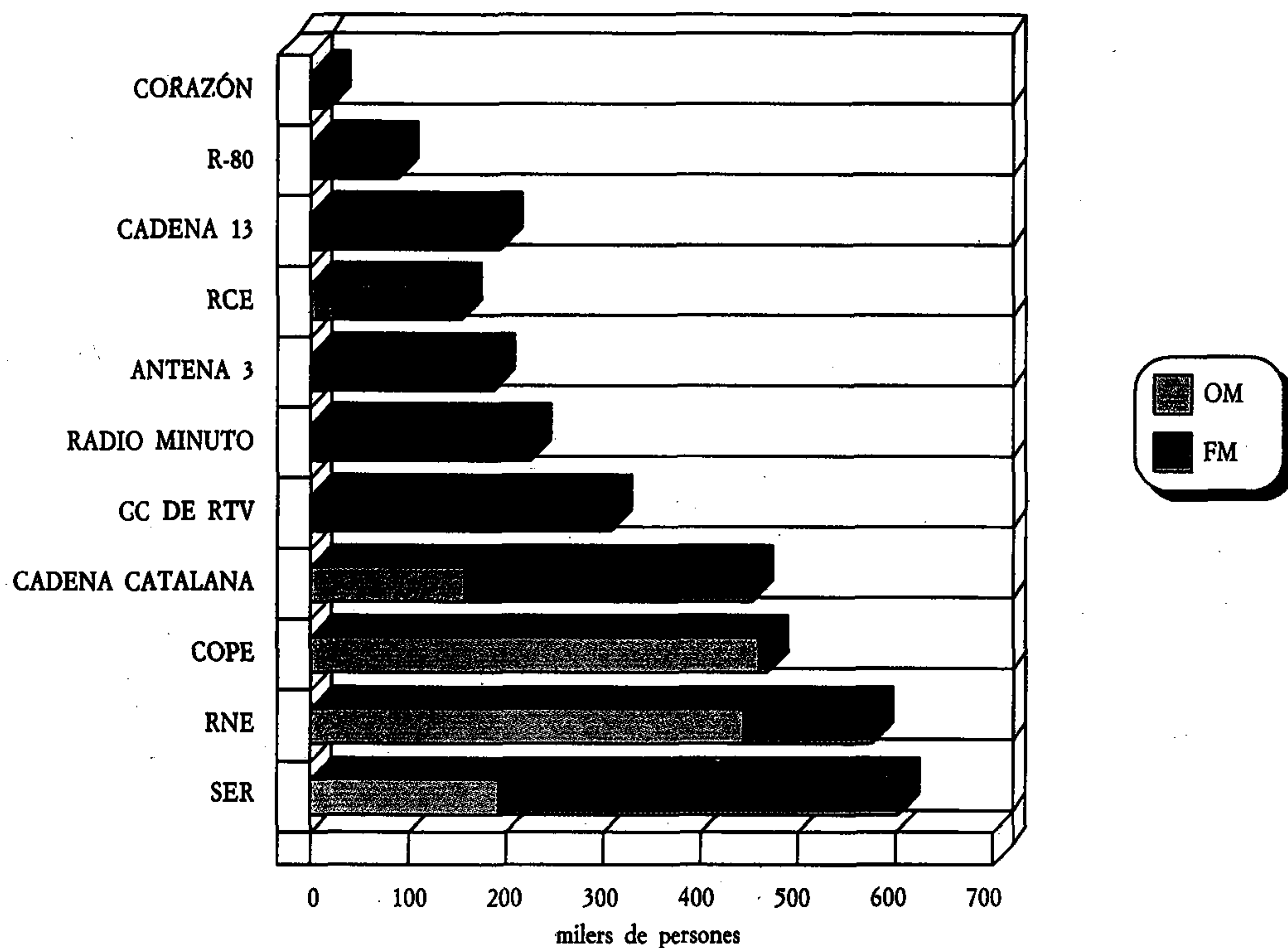
	<i>Aparició</i>	<i>Desaparició</i>	<i>Tipus</i>	<i>Tirada mitjana</i> ¹
<i>Capçalera</i>				
Amb potes rosses	3-1979	6-1979	Humor	sd
L'Avenç	4-1977		Història	7.500
Aula-Video	12-1987		Ensenyament	sd
Catalunya Cristiana	10-1979		Religiosa	14.000
Ciència	7-1980		Ciència	8.000
El Correu de la Unesco	11-1977		Cult. i ens.	6.500
Crònica mensual	3-1982	7-1985	Magazine	sd
Debat nacionalista	1-1987		Política	sd
El Drall	3-1988		Humor	sd
Guix	7-1977		Ensenyament	8.500
La Nació	9-1988		Política	sd
L'Hora	2-1979	2-1981	Inf. general	sd
Infància	7-1981		Ensenyament	4.000
El Món	12-1981		Inf. general	15.000
Policia de Catalunya	6-1984		Seguretat	2.000
Revista de Catalunya	10-1986		Pensament	sd
Revista Musical Catalana	11-1985		Música	5.000
Saber	2-1980	6-1980	Pensament	sd
Saber 2a. època	1-1985		Pensament	5.500
El Temps	5-1984		Inf. general	10.000
Xarxa	10-1987		Magazine	sd

Només es recull informació relativa a algunes de les revistes aparegudes en el període estudiat

1. Informació de procedència diversa, referida a 1986. Té només un valor indicatiu.

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic 25.2
AUDIÈNCIA RADIOFÒNICA
 (Segons freqüències, octubre de 1986)

Font: Estudio General de Medios (X-86).

començava a emetre *Ràdio Arenys de Mar*, seguida de la *Ràdio Municipal de Rubí*, fins al 1981 se'n creaven prop de quaranta, i en l'actualitat ja són cent trenta. D'aquestes emissores n'hi ha tant d'iniciativa municipal com de lligades a entitats culturals diverses, de professionalitzades i d'*amateurs*.

Malgrat l'espectacular canvi que s'ha produït en el sector radiofònic, persisteixen dos problemes fonamentals en la ràdio en català. D'una banda, la inexistència d'emissores de ràdio d'**ona mitjana** en català, que avui dia tenen encara una audiència ben nombrosa. De fet, cal tenir en compte que segons la «*Ley de ordenación de las telecomunicaciones*» del 18 de desembre de 1987, aprovada pel Parlament espanyol, les Comunitats Autònomes tenen competència sobre la concessió del permís administratiu de les emissores de freqüència modulada (FM), mentre que en el cas de les d'ona mitjana queda en mans del govern central. Tanmateix, l'assignació de freqüències d'emissió per ones radioelèctriques de tot tipus correspon al *Ministerio de Transportes, Turismo y Comunicación*.

D'altra banda, tenim la posició encara **minoritària** de l'oferta de ràdio en català, sobretot si la ponderem en funció de l'audiència que té. Fet i fet, només

un 16 % de l'audiència radiofònica a Catalunya rep les emissions exclusivament en català, i un 7 % de forma bilingüe, si tenim present les 17 emissores més importants (*Gràfic 25.3*).

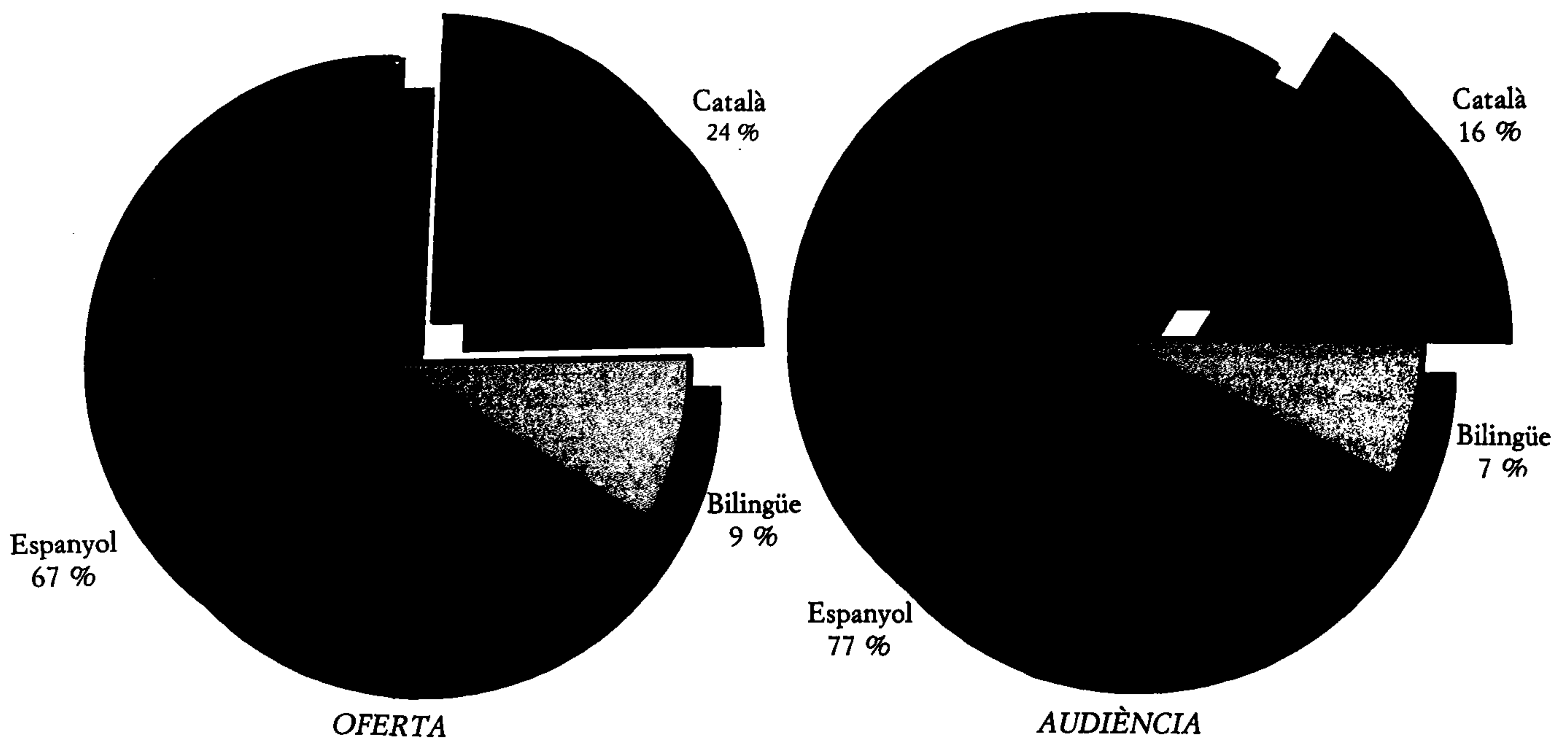
7. LA TELEVISIÓ

El fet televisiu a Catalunya es caracteritza, fonamentalment, per la transformació que suposà l'aparició de la *Televisió de Catalunya (TV3)*, depenent de la *Corporació Catalana de Ràdio i Televisió*, creada pel Parlament de Catalunya el maig de 1983.

El més interessant del fenomen ha estat el fet que en cap moment no es pensà fer una televisió regional, de segona categoria, sinó que de bon principi s'encarà amb criteris de mercat i en competitivitat directa amb la mateixa TVE. La seva estructura nova, àgil i flexible, li donà des de l'inici grans avantatges davant l'ens televisiu espanyol, amb unes estructures burocratitzades i rígides.

Les conseqüències de l'existència d'una televisió catalana competitiva han anat més enllà del fet estrictament televisiu i han permès coses tan diverses, però

Gràfic 25.3
EL CATALÀ A LA RÀDIO
 Dades de les 17 emissores més grans

Font: Lluís de Carreras, 1987.
 Dades relatives al novembre de 1986.

tan noves, com l'existència normal de **publicitat en català**, una presència regular del català **més enllà del Principat** —de fet, l'audiència de TV3 arriba a la gairebé totalitat dels Països Catalans, tant a l'estat espanyol com al francès—, fins una acceleració en el procés de definició d'un **català estàndard** —amb tots els problemes que això suposa— per tal d'adequarlo a les necessitats d'un idioma modern.

És impossible de reflectir quantitativament la importància de l'aparició a la pantalla televisiva de sèries com *Dallas*, o bé de dibuixos animats en català, que suposava, un cop vençudes les escasses resistències inicials, que per primera vegada el català entrava a les llars de la majoria de ciutadans, catalanoparlants o no, sense connotacions resistencials o reivindicatives, i interessava al marge de discursos culturalistes.

La prova de l'**èxit comercial i popular** de TV3 la tenim en l'increment de recursos propis aconseguit tant per una publicitat cada vegada més convençuda, com per la venda de produccions pròpies a d'altres televisions. Concretament, pel que fa a la publicitat, TV3 ingressava el 1986, al cap de dos anys de funcionament, fins a 7.279 milions de pessetes, quanti-

tat quasi idèntica a la que ingressava tot el segon canal de TVE. De manera que, en només dos anys de funcionament, el percentatge dels recursos propis sobre el total de despeses s'havia duplicat, i en xifres absolutes els recursos propis s'havien multiplicat gairebé per quatre (*Taula 25.6 i Gràfic 25.4*).

La tasca admirable i digníssima que fins llavors havia realitzat l'equip de **TVE a Barcelona**, primer des de Miramar, a Montjuïc, i a partir del 1983 als magnífics estudis de Sant Cugat, passà per uns moments de crisi davant l'empenta del nou canal sense dependències centralistes. Les tensions que acompanyaren les relacions entre TVE i TV3 a causa de la utilització de la xarxa d'enllaços, a més de les dificultats posades a l'entrada de TV3 a la **Unió Europea de Radiodifusió (UER)**, i la incomprensió política de la necessitat d'expansió de la programació en català de TVE, accentuaren la sensació de crisi a Sant Cugat, i suposaren la pèrdua d'alguns dels millors professionals que s'hi havien format.

Amb l'entrada de Pilar Miró com a Directora General de TVE el 1986, les tensions anaren desapareixent progressivament, i s'entrà en un nou període de col·laboració. Això permeté també la realització

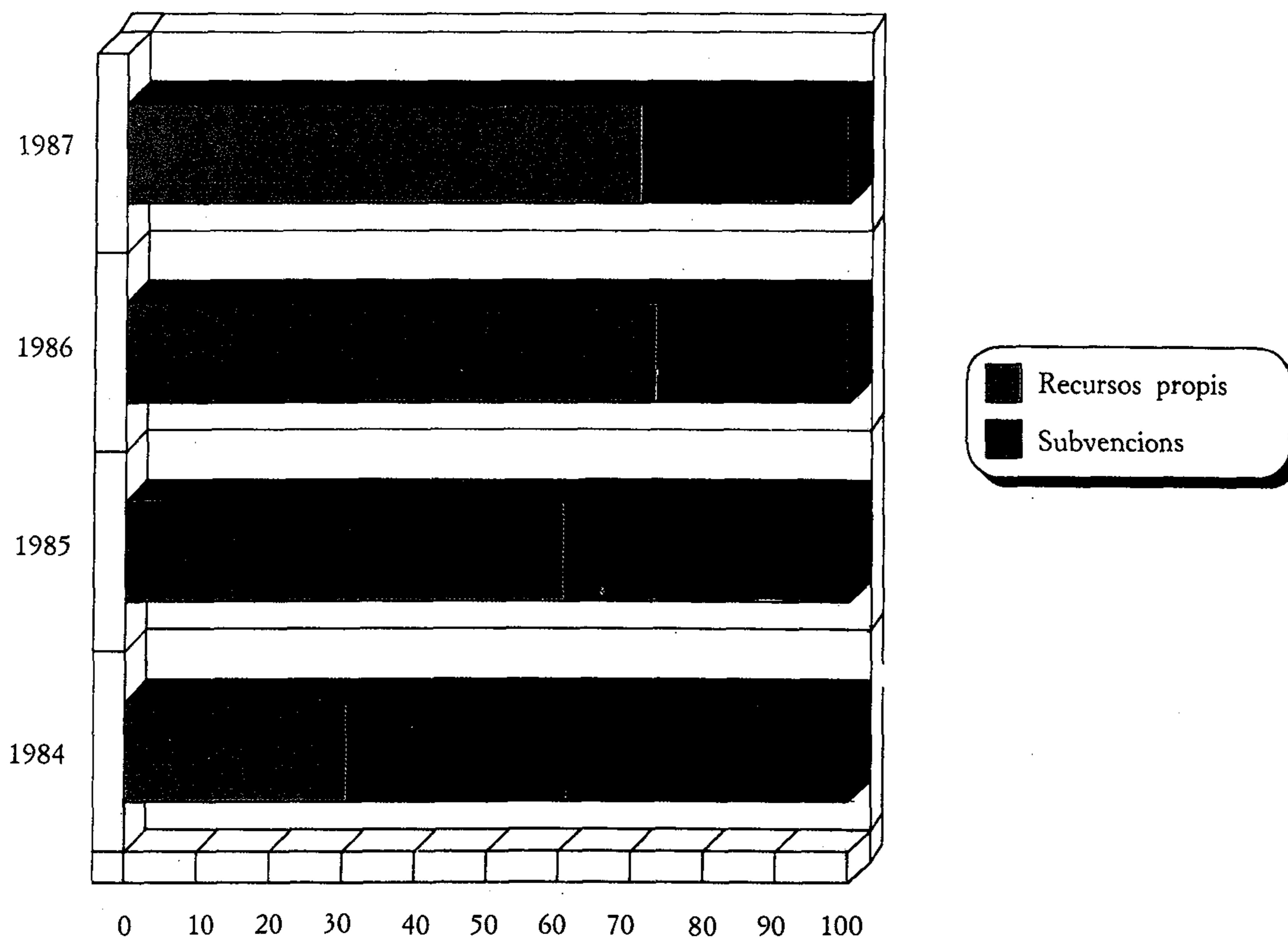

Taula 25.6
PRESSUPOSTOS D'EXPLOTACIÓ DE TVC, S. A.
 Evolució dels pressupostos, en milions de ptes. (1984-1987)

	1984	1985	1986	1987
Recursos propis	1.625,5	4.401,2	6.164,7	6.848,2
Subvenció Generalitat	3.664,9	2.841,3	2.225,0	2.750,0
Total de recursos	5.290,4	7.242,5	8.389,7	9.598,2

Font: Lluís de Carreras, *La ràdio i la televisió a Catalunya, avui*. Edicions 62, Barcelona, 1987.

Gràfic 25.4
PRESSUPOSTOS DE TVC, S.A.
 1984-1987, en percentatge

Font: Lluís de Carreras, 1987.

d'un nou esforç per part de l'equip de Sant Cugat, que ha pogut concretar-se en un important augment del temps d'emissió, que el 1988 arribava ja a les 61 hores setmanals, distribuïdes entre els dos canals de TVE, amb una millora notable de les franges horàries en què s'emeten.

Tota aquesta nova estructura televisiva ha incidit sobre uns **esquemes d'audiència** que ara es presenten molt més variables, en funció dels programes més populars i d'èxit que entren en competició. És per

això que essent molt variable la distribució d'audiències entre canals a Catalunya, és només indicativa del període concret al qual fa referència, i per a cada programa en particular. En aquest sentit, la *Taula 25.7* en dóna una mostra purament indicativa, comparant programes similars en hores coincidents.

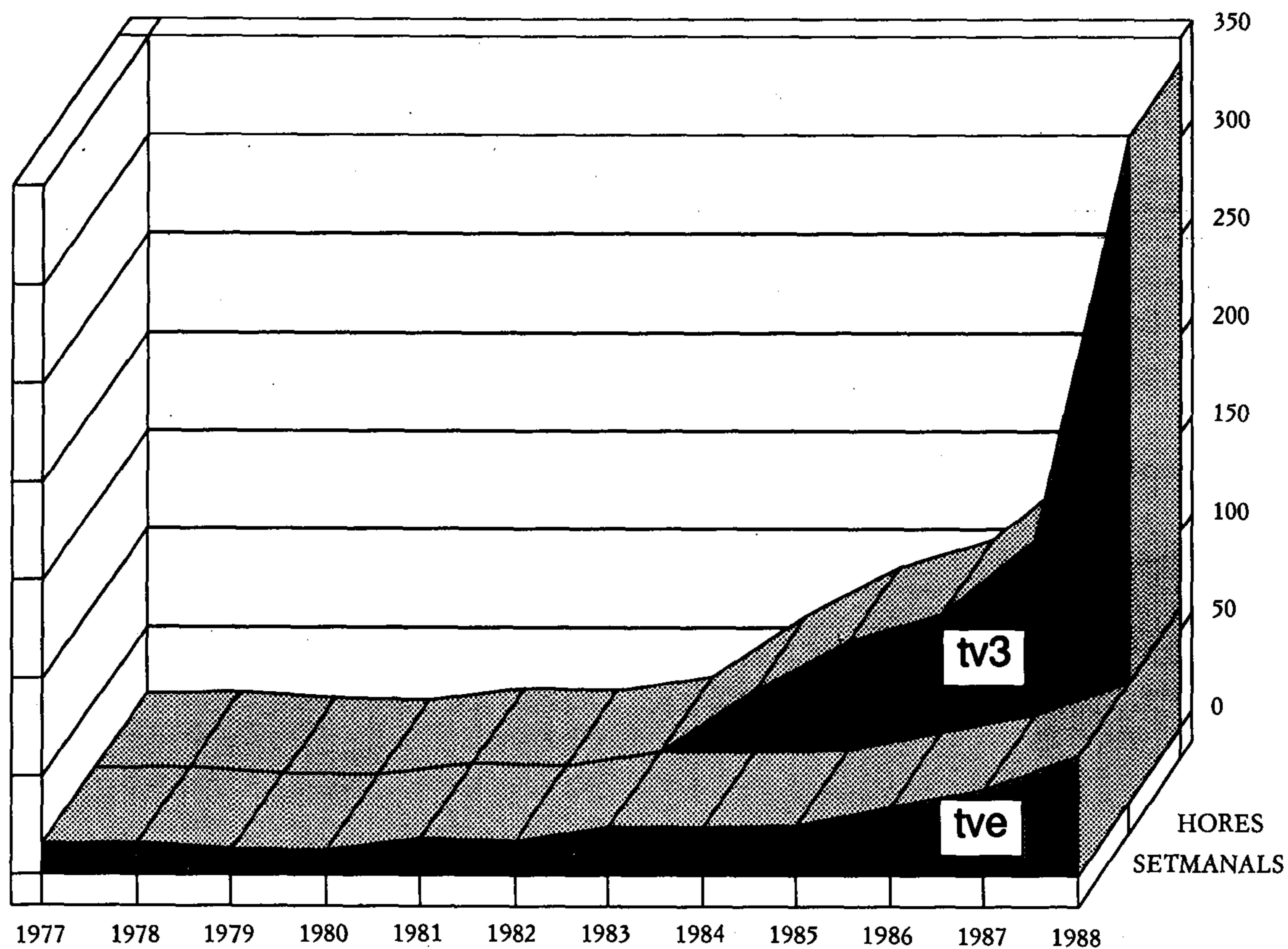
El present televisiu, però, està marcat per un futur immediat que canviarà novament i ràpidament el panorama actual, i que molts consideren francament preocupant. La recepció de canals d'arreu del món via

Taula 25.7
AUDIÈNCIES COMPARADES DE TELEVISIÓ
 Programes informatius i esportius (1r. trimestre de 1987)

	<i>Gener</i>	<i>Febrer</i>	<i>Març</i>
TV3 Telenotícies migdia	15 %	18 %	17 %
Telenotícies vespre	19 %	26 %	27 %
Telenotícies nit	6 %	5 %	5 %
Gol a Gol	11 %	11 %	12 %
TVE Miramar (canal català)	14 %	16 %	14 %
Telediario 1a. ed.	28 %	30 %	27 %
Telediario 2a. ed.	21 %	23 %	20 %
Telediario 3a. ed.	12 %	7 %	8 %
Estudio estadio	16 %	21 %	16 %

Font: Lluís de Carreras, *La ràdio i la televisió a Catalunya, avui*. Edicions 62, Barcelona, 1987.

Gràfic 25.5
EL CATALÀ A LA TELEVISIÓ
 Hores setmanals d'emissió (1977-1988)

Font: Elaboració pròpia

satèl·lit, i l'arribada de la televisió privada amb una llei reguladora aprovada pel Parlament espanyol no gens favorable a les cultures nacionals, són potser els dos fets més remarcables.

Per un altre costat, la posada en marxa de la *TVV* al País Valencià, que podria ser rebuda també a tot el territori català, el tercer canal que és previst de posar en marxa per part de *TVE* a Catalunya per tal de concentrar-hi les emissions en català, i el segon canal de la CC de RTV —anomenat *Canal 33*, i que començà a emetre l'onze de setembre de 1988, però que fou interceptat per senyals de TVE i va desfermar una nova polèmica— podrien compensar millor la preponderància previsible de les emissions espanyoles i en espanyol (*Taula 25.8* i *Gràfic 25.5*).

Pel que fa a la **televisió local**, l'any 1987 hi havia unes 35 emissores estables, però amb un funcionament divers i irregular. Com en el cas de les ràdios, recolzen principalment en institucions culturals, i ben sovint en l'administració municipal. La primera experiència en televisió local fou inaugurada oficialment a Cardedeu el 23 de juny de 1981 pel llavors president del Parlament de Catalunya, Heribert Barrera, encara que era clausurada poc temps després pel Govern Civil.

Actualment es comptabilitzen, entre projectes i experiències concretes, una setantena d'iniciatives en aquest terreny, una bona part de les quals s'han organitzat en una **Federació Pro-legalització de les televisions locals docents-culturals de Catalunya** des de 1985. Aquestes televisions, bàsicament, es conceben com a servei públic, de participació i accés directe, i estan pensades com a vehicles de normalització lingüística, d'interès local, i sense afany de lucre.

FETS CLAU

1. La premsa diària en català s'ha vist incrementada amb dos diaris en el període 1977-1988.

Punt Diari va ser fundat a Girona el 24 de febrer de 1979 per Edicions Comarcals, S.A., empresa constituïda per una cooperativa de lectors i accionistes individuals. El 1980 es reconvertí en l'empresa Edicions Periòdiques de les Comarques, S.A., presidida per Joan Bosch. Aquest diari aparegué amb una difusió estimada de 3.000 exemplars, i el 1986 ja arribava als 10.878. Des del 30 de març de 1987, la mateixa empresa edita el nou setmanari **Punt Diari**-

Any	TV Catalunya	Televisió de Catalunya TV3
1977	16	—
1978	(17)	—
1979	14	—
1980	(13)	—
1981	19	—
1982	18	—
1983	25	—
1984	25	31 ²
1985	26	55 ²
1986	35 ²	60
1987	44	89

1. Cap de les fonts consultades dóna xifres idèntiques i, encara menys, completes per a tot el període. La discrepància més gran, per exemple, la trobem el 1980 entre les 83 hrs. mensuals de les que parla J. L. Nievas, i les 58 hrs. que surten a l'*Anuario RTV* de 1986. En part, hi pot haver el problema de la comptabilització de les repeticions, que nosaltres hem procurat incloure, però també hi ha altres imprecisions, com el fet de la variabilitat anual de la programació. Quan no hi havia acord, hem donat la xifra que era més consensuada, i consta entre parèntesi.

2. Són un promig anual.

Les xifres entre parèntesi són estimacions aproximades.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades obtingudes de J. Luis Nievas, *La televisió per dintre* (Barcelona, 1987), Lluís de Carreiras, *La ràdio i la televisió a Catalunya, avui* (Barcelona, 1987), directament dels esquemes de programació setmanal per diversos períodes, dels anuaris de RTVE, i de M. Corominas i M. Llinés, *La televisió a Catalunya* (Sant Cugat del Vallès, 1988).

Catalunya Nord, fet des de i per a la Catalunya del nord.

Diari de Barcelona s'inicià amb la compra per part de l'Ajuntament de Barcelona de la capçalera del **Diari de Barcelona**, desaparegut el 1983. Es tracta d'una experiència d'intervenció institucional en els mitjans de comunicació mitjançant l'empresa municipal **Iniciatives, S.A.**

En el moment de la constitució, la participació era d'un 20 % d'accions d'**Iniciatives, S.A.**, un 42 % del Grupo Z i un 38 % de l'**ONCE**. L'estudi de via-

bilitat preveia, per als dies laborables del primer any, una tirada de 40.000 exemplars i una difusió de 30.000. Es calcula, però, que durant l'any 1987 s'ha aconseguit una difusió d'entre 15 i 20.000 exemplars de promig diari.

2. La **Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV)** és un ens públic la creació del qual fou sancionada en el ple del Parlament de Catalunya del 18 de maig de 1983, amb l'aprovació de la **Llei de creació de l'Ens Públic Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i de Regulació dels Serveis de Radiodifusió i Televisió de la Generalitat**, publicada el 14 de juny de 1983.

La Corporació integra l'empresa filial **Televisió de Catalunya, S.A.** i les emissores radiofòniques **Catalunya Ràdio, Ràdio Associació de Catalunya i Catalunya Música**.

3. **TV3** és el canal de **Televisió de Catalunya S.A.**

La primera emissió es va realitzar el dia 10 de setembre de 1983. Però les emissions regulars comencen el 16 de gener de 1984. La legalització estatal no arriba abans del desembre de 1984, pel «*Real Decreto 2296/1984*», i el conveni de cessió de la xarxa de RTVE no és possible fins al 10 de desembre de 1986, i després de moltes tensions.

El 22 d'abril de 1986 s'inauguren les instal·lacions de **TV3** a Sant Joan Despí, que ocupen una superfície construïda de 30.648 m².

Actualment, **TV3** arriba a la major part dels Països Catalans. Aquesta circumstància ha estat possible a partir de la iniciativa d'associacions culturals que han aconseguit el suport popular i econòmic suficient per a instal·lar els corresponents repetidors en les àrees en què oficialment **TV3** no pot actuar: és a dir, fora del Principat.

4. **El Temps** és un setmanari d'informació general editat a València per Edicions del País Valen-

cià, S.A., i promogut per **Acció Cultural del País Valencià**.

El 10 de juny de 1983, Eliseu Climent, juntament amb d'altres personalitats del món de la cultura del País Valencià, presentà públicament el projecte de revista, tot preveient la viabilitat del projecte si al cap de cinc anys s'arribava a un tiratge de 10.000 exemplars i a una xifra de 5.000 subscriptors. Mitjançant la venda de títols de cinc mil pessetes i d'altres aportacions, aconseguiren reunir els 32 milions per tal d'endegar l'empresa, i el maig de 1984 sortia a la venda el primer número. Començaren amb 3.000 subscriptors, i l'èxit d'acollida de la revista en tot l'àmbit nacional sorprengué els mateixos promotors. El 1987 s'establí una segona redacció a Barcelona.

La veritable importància de l'èxit de **El Temps**, a més de la seva difusió per sobre dels deu mil exemplars setmanals, rau en el fet de representar un pas fonamental cap a la construcció d'un espai informatiu nacional en el camp de la premsa escrita.

5. La **Llei de la televisió privada** defineix el nou marc legal de les televisions a l'estat espanyol. Fou aprovada pel Parlament espanyol el 14 d'abril de 1988, amb 169 vots a favor, 112 en contra i una abstenció, i segons el Ministeri de Cultura es farà efectiva al final de l'any 1989.

Aquesta llei autoritza de moment tres canals, amb una cobertura del 65 % del territori espanyol. Els canals funcionaran en règim de concessió administrativa (la titularitat se la reserva l'estat). L'emissió mínima haurà de ser de 4 hores diàries i 32 de setmanals. La programació s'haurà d'ajustar al criteri d'un 15 % de producció pròpia, un 40 % de la CEE, i un 50 % en expressió originària espanyola.

Altres limitacions són que el 40 % de pel·lícules hauran de ser provinents de la CEE, i en un 50 % de parla espanyola. La publicitat màxima serà del 10 % de la programació.

APUNTS PER A UN BALANÇ DE LA COMUNICACIÓ A CATALUNYA

Josep Gifreu

En matèria de comunicació, ara caldria promoure, en el pitjor dels casos, un nou pacte general que substituís el derivat de la Constitució espanyola del 1978 i de l'Estatut d'Autonomia del 1979.

Si la realitat social i cultural es transforma i avança, aquesta dinàmica, que en una dosi actualment molt elevada prové dels *mass media* i de la indústria cultural, s'ha de reflectir a nivell polític i a nivell jurídic.

Potser convé deixar ja per als historiadors les deficiències i mancances que els pactes constitucionals i estatutaris imposaren a la dinàmica de reconstrucció lingüística i cultural del país, especialment en el sector dels grans mitjans de difusió. Potser ara és hora de fer un balanç limitat a l'òptica dels interessos de l'acció política. És a dir, per orientar les polítiques comunicatives i culturals que podrien fer avançar a la ratlla dels anys noranta el procés de recuperació.

Allò que podria interessar més, a deu anys vista d'aquells pactes d'Estat, seria valorar les contradiccions específiques d'aquesta etapa en matèria de comunicació i d'informació. Aquesta revisió, que convindria que es fes sistemàtica a altres instàncies, només pot ser aquí apuntada.

D'entrada, la primera contradicció que es nota a simple vista, repassant l'extens històric de conflictes entre Generalitat i administració central, se situa en el camp de les **competències**. A part de ser obsolet el sistema de distribució de competències, en l'àmbit educatiu com en tants d'altres, caldria en molts casos elevar el sostre pactat i en d'altres precisar a la baixa les competències dites «exclusives» de l'estat. Aquesta qüestió afecta aspectes tan rellevants com la capacitat de distribució d'emissores de ràdio i de televisió, la intervenció sobre RTVE, la intervenció sobre el nivell de catalanització dels mitjans privats, o la possibilitat de legislar sobre noves tecnologies, com els sistemes de cable o satèl·lit o de xarxes de transmissió de dades.

Segonament, aquest decenni en democràcia ha servit per situar en el seu lloc l'autèntica problemàtica de la **recuperació lingüística**. I en aquest sentit s'ha avançat molt, no sols en la presència del català als *mass media* —observació força trivial, si considerem que partíem de zero—, sinó sobretot en la sensibilitat molt estesa sobre el paper fonamental dels grans mitjans en aquesta empresa, comparable al paper de l'escola. Però si bé tothom ha de valorar molt positivament la implantació d'alguns mitjans importants en català —alguns diaris, algunes emissores de ràdio i sobretot TV3, sense menystenir l'esforç de TVE-Sant Cugat—, no pot deixar de preocupar la inèrcia bàsica que subsisteix en la «gran» premsa i en la «gran» ràdio, per no parlar dels dos canals de TVE i del cinema en general. Aquesta situació de finals dels 80, pot considerar-se com a «normal» per al desideratum de la presència del català als mitjans?

Una pregunta similar podríem formular pel que fa a la «potència cultural» que els mitjans no sols vehiculen, sinó que en gran part contribueixen avui a generar i articular. Partint de la convicció, fàcilment assumible a Occident, que els processos de comunicació han esdevingut processos centrals en la creació/producció/difusió cultural, aquests deu anys poden il·lustrar fins a quin punt no caldria replantejar d'arrel tota la **política cultural** catalana, des de la Generalitat fins als Ajuntaments, sense oblidar les Caixes d'Estalvi o les Universitats. Cert que hi ha algunes indústries culturals catalanes en alça, com la indústria editorial o la del disseny, però moltes altres es troben desprotegides o en profunda crisi, com per exemple la discogràfica, la cinematogràfica o la videogràfica.

En quart lloc, una nova contradicció comença tot just a aflorar al final del decenni constitucional; i és «nova» només en la mesura que aquells pactes imposaren una llosa de silenci sobre una vella reivindicació, si més no cultural i lingüística, acceptada en general per les forces antifranquistes, que era l'**àmbit dels països catalans**, com a àmbit pertinent per a plantejar moltes de les qüestions en litigi. En el sector de la informació i de la comunicació s'han apuntat tímides iniciatives en aquesta recuperació de la mirada pertinent: és el cas sobretot de la difusió efectiva de TV3 i dels plantejaments del setmanari *El Temps*; però sobretot s'ha començat a introduir i a assumir, en certs medis políticament més sensibles, la convicció que calia articular estratègies generals per a la reconstrucció d'un espai de reconeixement propi, en el qual els mitjans i les indústries culturals hi tenen un paper clau a realitzar.

Finalment, el revulsiu amb més impacte d'aquests anys té un nom, **Europa**. La qüestió del futur de la recuperació lingüística i cultural, per no dir també política, se centra cada dia més en el marc geopolític europeu; i subsidiàriament, el destí del sistema comunicatiu català esdevé més problemàtic, sobretot si no hi ha una clara voluntat política d'avançar en la línia assenyalada abans, és a dir, d'articular una **eurocultura de marca catalana**, que trobi almenys en les programacions i produccions en català de grans mitjans el pes i el reconeixement que no ha pogut aconseguir a través d'altres nivells de sobirania.